

ise, "O hem birdir, hem üçtür" tarzındaki akıl almaz çelişkiyi inançlarına temel yapmışlardır. Her iki dinin mensupları da aslında tevhid ehli oldukları halde **tenzih*** ehli olamamışlardır. Kur'an-ı Kerim, Allah'ı bir bilmenin bu bakımdan yeterli olmadığını göstermek için onun eşi ve benzeri olmadığını, birliğinin her yönüyle kutsal zâtına mahsus bir birlik olduğunu ortaya koymuş, Allah'ın birliği inancına, Allah'ın eşsiz yüceliği demek olan tenzih ilkesini de eklemiştir.

A'lâ süresinin ilk âyetleri, birinci âyetteki tesbih ve tenzih emrinin gerekçesi gibidir: "O rab ki yaratan, düzene koyan, her şeyi inceden inceye takdir eden, yol gösteren, otağı meydana çıkarana, sonra da onu çerçöp edip sel kusmuğuna çevirendir" meâlindeki âyetler (2-5), Allah'ın yüceliğini ve kudretini dile getirir.

Beşinci âyette, "çerçöp ve sel kusmuğu" mânasına gelen ve esas itibarıyla "kara kuru yakacak şeyler" demek olan "gusâen ehvâ" (عُثَا، أَحْوَى) kelimeleri geçmektedir. Bu âyet, âdeta maden kömürü yataklarına işaret ediyor gibidir. Zira kömür yataklarının, daha önceki jeolojik devirlerde yaşamış olan dev otlarla ormanların jeolojik değişikliğe uğradıktan sonra yer altında basınç ve ısı etkisiyle kömüre dönüşmüş olduğu bilinmektedir. Cansız madde olan taş ve topraktan yemyeşil otların ve otlakların çıkması nasıl Allah'ın kudretine delâlet eden bir olaysa, otların ve ormanların da zamanla taş kömürüne dönüşmesi öylece O'nun kudretini gösteren bir olaydır.

Bu âyetin daha sonraki âyetlerle olan ilgisi dikkate alınınca, her yönüyle yüce yaratıcının kudretini dile getiren bu yeryüzünde, çevresinde olup bitenlerden habersiz ot gibi, ağaç gibi yaşayanların öldükten sonra sadece yakılmaya yarayan taş kömürüne benzeyecekleri ima ediliyor gibidir. Ayrıca bu âyet, onların kendi hayatları gibi çok önem verdikleri ve her şeyden üstün tuttıkları dünyalarının da hiçbir önemi bulunmadığını ihtar etmektedir. Çünkü dünya hayatı ebedî kurtuluşa basamak olursa bir anlam ve değer ifade eder.

Sürenin, "Biz sana Kur'an'ı öğreteceğiz, sen de artık hiç unutmayacaksın" meâlindeki altıncı âyetinde Hz. Peygamber'in unutmaktan korunmuş olduğunun bildirilmesi de Allah'ın yüce kudretine delil gösterilmekte, Peygamber'in şahsında gerçekleşen bu ilâhî mucize-

nin sırrı, Kur'an'ı okuma ve ezberleme kolaylığı tarzında ümmetin hâfizlarında sürekli olarak tecelli etmektedir.

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in A'lâ süresini çok sevdiği, vitir, bayram ve cuma namazlarında ve hatta son olarak kıldırıldığı akşam namazının ilk rekâtında onu okuduğu zikredilmektedir. Öte yandan, daha önce Vâkıa süresindeki "Fe sebbih bi'smi rabbike'l-azîm" (56/96) âyeti nâzil olunca rûkûda "sübhâne rabbiye'l-azîm" denmesini öğütlediği gibi, bu sûre de "Sebbih isme rabbike'l-a'lâ" âyetiyle başladığı için secdede "sübhâne rabbiyel-a'lâ" denmesini emrettiği bildirilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, I, 96; III, 406; IV, 155, 271; V, 123; Buhârî, "Ezân", 63, "Tefsîr", 87/1; Müslim, "Şalât", 179, "Cum'a", 62; Taberî, *Tefsîr*, XXX, 96-101; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII, 399-405; Süyûtî, *el-İtkân*, I, 73; a.mlf., *Tenâsüku'd-dürer ft tenâsübi's-süver* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 135-136; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, IX, 346-355; Elmâlılı, *Hak Dini*, VIII, 5734-5769; Muhammed Mahmûd es-Savvâf, *Fâtihatü'l-Kur'ân ve cüz'ü 'Amme*, Cidde 1406/1985, s. 247-263; "Alâ Süresi", *İTA*, I, 259-261; Honigmann, "Sebbih", *İA*, X, 289.

EMİN IŞIK

ALÂ b. UKBE

(العلاء بن عتبة)

Hz. Peygamber'in kâtibi.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Alâ b. Ukbe, Hz. Peygamber tarafından Abdullah b. Erkam (bazı kaynaklara göre Erkam veya Zeyd b. Erkam) ile birlikte bugün noterlerce yerine getirilen bazı işleri yürütmekle görevlendirilmişti. Bu iki sahâbî çeşitli kabileleri ve ahabın evlerini dolaşarak borç, mukavele vb. muameleleri yazıyla tesbit ederlerdi. Alâ b. Ukbe ayrıca Hz. Peygamber'in bazı şahıslara ve kabilelere vermiş olduğu **iktâ***ların belgelerini de yazmış olup bu belgelerden biri şöyledir:

"Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, Peygamber Muhammed'in Cüheyne'den Benî Şemâh'a verdiği (iktân belgesi)dir: 'Onlara, Sufeyne'den sınırını çizdikleri ve ettikleri yerleri vermiştir. Kim onlara karşı hak iddia ederse ona hak yoktur. Onların hakkı hak'tır'. Alâ b. Ukbe yazdı ve şahit oldu" (İbn Sa'd, I, 271; İbn Kesîr, IV, 9; Muhammed Hamîdullah, s. 184).

Vefat tarihi belli olmamakla birlikte, Hz. Ebû Bekir devrinde Necran **âmîl***lığı görevini sürdüren Amr b. Hazm'in maiyetinde kâtiplik yaptığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 271; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VI, 179; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, IV, 161; Ceşyârî, *Kitâbü'l-Vüzerâ ve'l-küttâb*, Kahire 1401/1980, s. 12; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 9; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 498; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, I, 275; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ' iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1965, s. 184; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 95.

VECDİ AKYÜZ

ALÂ b. VEHB

(العلاء بن وهب)

el-Alâ' b. Vebh b. Muhammed el-Kureşî el-Âmirî (ö. 35/655-56)

Hz. Osman devrinde valilik yapan bir sahâbî.

Kureş kabilesinin Âmir b. Lüey koluna mensuptur. Mekke'nin fethinden sonra müslüman oldu ve Hz. Ömer zamanında Sâsânîler ile yapılan Kâdisiyye Savaşı'na katıldı. Hz. Osman döneminde bir ara Küfe valiliği yapan Sa'd b. Ebû Vakkâs, onu vilâyet sınırları içinde kalan Mâh ve Hemedan yöresinin idaresine memur etti. Bölge halkının çıkardığı bir isyanı bastırarak onları itaat altına aldı. İyi bir idareci olduğu anlaşılınca Hz. Osman tarafından el-Cezîre valiliğine tayin edildi. Yaklaşık 32 (652-53) yılına kadar bu görevde kaldı. Bir süre de Rakka'da idarecilik yaptıktan sonra burada vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Zübeyrî, *Nesebü Kureyş* (nşr. E. Lévi — Provençal), Kahire 1982, s. 435; Belâzürî, *Fütühu'l-büldân* (trc. Mustafa Fayda), Ankara 1987, s. 444; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 78; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 498-499; Zirikî, *el-A'lâm*, V, 46.

AHMET ÖNKAL

ALÂ YEDEY ADL

(على يدى عدل)

Hadis ilminde cerh'in üçüncü derecesindeki bir râvi hakkında kullanılan tenkit ifadesi.

Bu tabir bir Arap darbimeselinden alınmıştır. Rivayete göre Arap meliklerinden Tübbâ', öldürtmek istediği kim-seleri muhafızı Adl b. Cez'e teslim eder-